

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет романської філології і перекладу

Кафедра романських мов

Курсова робота з філології
на тему: «ЗВУКОВА СИСТЕМА ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ
КЛАСИЧНОГО ПЕРІОДУ»

Допущено до захисту
«__» _____ 20__ року

Студента групи _____
факультету романської філології
і перекладу
денної форми навчання,
освітньо-професійної програми
Французька мова і література, друга іно-
земна мова, переклад
за спеціальністю 035 Філологія
Дехтяр Даріни Анатоліївни

Завідувач кафедри
романських мов

_____ Рубан В. О.
(підпис) *(ПБ)*

Науковий керівник:
Канд. філол. наук, доцент
Дяченко Наталія Леонідівна
(науковий ступінь, вчене звання, ПБ)

Чотирибальна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

АНОТАЦІЯ

Дехтяр Даріна Анатоліївна. Звукова система французької мови класичного періоду – Рукопис.

Кваліфікаційна (курсowa) робота за спеціальністю 035 «Філологія». Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2023.

Дана курсова робота присвячена дослідженню звукової системи французької мови в класичний період (XVII–XVIII століття). Розділ 1 містить огляд фонетичної системи французької мови, зокрема її звукових особливостей на фоні історичних та соціокультурних змін того часу. Він також розглядає звукову систему французької мови на фонематичному та просодичному рівнях.

Розділ 2 висвітлює аналіз звукової системи французької мови на прикладі п'єси Мольєра « Le Bourgeois Gentilhomme ». Дослідження фокусується на фонетичних особливостях мови.

Результати дослідження дозволяють зрозуміти особливості звукової системи французької мови в класичний період та її вплив на культурний контекст того часу.

Ключові слова: звукова система, класичний період, фонетика, просодія, граматисти, вокалізм, консонантизм.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I: ЗВУКОВА СИСТЕМА ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ КЛАСИЧНОГО ПЕРІОДУ	7
1.1 Історичні, соціальні та культурні зміни XVII–XVIII століть	7
1.2 Теоретичні засади досліджень звукової системи французької мови класичного періоду	10
1.3 Фонематичний та просодичний рівні класичної французької мови	11
1.3.1 Вокалізм французької мови XVII–XVIII ст.	12
1.3.2 Консонантизм французької мови XVII–XVIII ст.	13
1.3.3 Просодичний рівень аналізу	15
Висновки до розділу 1	16
РОЗДІЛ II: АНАЛІЗ ЗВУКОВОЇ СИСТЕМИ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ КЛАСИЧНОГО ПЕРІОДУ НА МАТЕРІАЛІ П'ЄСИ МОЛЬЄРА « LE BOURGEOIS GENTILHOMME »	18
2.1 « Le Bourgeois Gentilhomme » у контексті дослідження звукової системи французької мови класичного періоду	18
2.1.1 Артикуляція голосних літер та звуків	19
2.2.2 Артикуляція приголосних літер та звуків	22
2.2 Аналіз звукової системи французької мови класичного періоду на основі відеоматеріалів вистави « Le Bourgeois Gentilhomme »	24
2.3 Відтворення звучання французької мови класичного періоду на основі тексту п'єси Мольєра « Le Bourgeois Gentilhomme »	28
2.3.1 Вокалізм прозової частини твору « Le Bourgeois Gentilhomme »	29
2.3.2 Консонантизм прозової частини твору « Le Bourgeois Gentilhomme »	32
2.3.3. Транскрипція уривку з п'єси « Le Bourgeois Gentilhomme »	34
2.3.4. Використання фонетичних засобів для характеристики персонажів п'єси « Le Bourgeois Gentilhomme »	35
Висновки до розділу 2	36

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	40
СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ	43
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	44

ВСТУП

Актуальність теми. Французька мова класичного періоду – один з етапів розвитку мови, який датується XVII та XVIII століттями. Цей період можна вважати дійсно насиченим не лише у контексті історичних подій, а і в площині розвитку французької мови: створення Французької Академії, кодифікація мови, стандартизація граматики та словників, збагачення лексики неологізмами тощо.

Для розуміння мовної специфіки цього періоду важливо дослідити звукову систему. Слід зазначити, що тогочасна система звуків вже була комплексною та складною: її фонематичні та просодичні рівні зазнали багатьох змін. Усі ці трансформації сформували сучасну французьку мову.

Мета і завдання дослідження. Французька мова, яку ми знаємо сьогодні, є результатом довготривалих історичних процесів. Для глибокого розуміння мови важливо проаналізувати етапи її формування та особливості. Тому, метою є дослідження використання звуків та їх взаємозв'язку в мові та їхнім відображення в літературних творах. Окрім того, метою є розвиток навичок аналізу та інтерпретації текстів французької мови та їх звукової структури на прикладі конкретної п'єси, а саме « *Le Bourgeois gentilhomme* » Мольєра.

Для досягнення зазначеної мети було сформульовано такі завдання:

- дослідити фонетичну систему французької мови у XVII–XVIII столітті;
- виокремити звукову систему французької мови: фонематичний та просодичний рівні;
- визначити звукову систему французької мови в контексті культурних, історичних та соціальних змін у класичний період;
- проаналізувати фонетичні особливості розмовної мови у п'єсі « *Le Bourgeois gentilhomme* » Мольєра.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є звукова система мови, її складові елементи, взаємозв'язки між ними та їх використання в літературному творі.

Предмет дослідження. Предметом даної курсової роботи є аналіз звукової системи французької мови класичного періоду на прикладі п'єси Жана-Батиста Мольєра « *Le Bourgeois gentilhomme* ».

Методологічна основа роботи. При написанні роботи були використані такі методи дослідження:

- системно-структурний метод – для розгляду звукової системи французької мови класичного періоду;
- метод аналізу літературних джерел – включає в себе дослідження теоретичних джерел про звукову систему французької мови та аналіз літературного твору на предмет використання звуків та їх взаємозв'язку;
- узагальнення та прогнозування – для обґрунтування результатів дослідження і висновків.

Практичне значення одержаних результатів. У курсовій роботі було досліджено фонетичну систему французької мови у XVII–XVIII столітті, виокремлено звукову систему французької мови: фонематичний та просодичний рівні, визначено звукову систему французької мови в контексті культурних, історичних та соціальних змін у класичний період, проаналізовано фонетичні особливості розмовної мови у п'єсі « *Le Bourgeois gentilhomme* » Мольєра, досліджено використання фонетичних засобів для характеристики персонажів.

Результати даної курсової роботи можуть бути корисні для широкого кола людей, особливо для викладачів, студентів, перекладачів, лінгвістів, та інших фахівців, які працюють з французькою мовою. Крім того, результати роботи можуть бути корисні для всіх, хто має бажання поглибити свої знання з фонетики, історії та літератури французької мови .

Опис структури роботи. Робота складається з вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Обсяг основної частини складає 36 сторінок. Загальний обсяг роботи складає 44 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ЗВУКОВА СИСТЕМА ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ КЛАСИЧНОГО ПЕРІОДУ

1.1 Історичні, соціальні та культурні зміни XVII–XVIII століть

Класичний період у французькій мові охоплює період з XVII по XVIII століття. У цей час відбувалися важливі зміни в звуковій системі мови, пов'язані з культурними, історичними та соціальними аспектами того часу.

Стандартизація та кодифікація французької мови протягом з XVII та XVIII століть тісно пов'язані з історичними подіями. Саме на початку XVII століття, за правління Людовика XIII, почалися значні зміни. З кардиналом Рішельє він зміцнив форму правління, відому як абсолютна монархія. Людовик XIII і його головний міністр поділяли однакові ідеї та концепції могутньої держави: їм вдалося дисциплінувати дворянство, значно скоротити привілеї гугенотів, якими вони користувалися після релігійних війн, скасувати потенційно ворожі феодальні замки. Одночасно Рішельє вжив заходів для зміцнення економіки Франції. Таким чином, він сприяв роботі підприємств і фабрик в африканських колоніях (Мадагаскар, острів Бурбон) і в Північній Америці (Вест-Індія) [21, р.41]. Усі ці узагальнення, що описують фундаментальні зміни під час правління Людовика XIII, свідчать про відновлення королівства.

Франція Людовика XIII (1610–1643) пов'язана не тільки з політичними змінами. Цей період вирізняється досить помітними культурними подіями, серед яких створення першої у Франції щотижневої газети « Gazette de France ». Під керівництвом Рішельє періодичне видання створив Теофраст Ренодо. Крім того, що Ренодо був лікарем Людовика XIII, він визнаний батьком журналістики [22]. Тому не випадково вихід щотижневика і зародження журналістики пов'язують із 1631 роком.

Одна з найважливіших подій, що вплинула у подальшому на розвиток французької мови – це, безумовно, заснування кардиналом Рішельє Французької

академії у 1635 році. Метою її створення було упорядкування мови [10]. У 1694 році [9], під керівництвом Клода Фавра де Вожла, було опубліковане перше видання Словника Французької академії.

Трансформації влади, економічний розвиток були посилені за часів Людовика XIV – « Короля-Сонця ». Слід зазначити, що період правління Людовика XIV » тісно пов'язаний з культурним впливом, з формуванням вишуканого смаку при дворі, який потім став прикладом для наслідування за межами Франції. Жан Расін, Мольєр, Жан де ла Фонтен, Рене Декарт – це представники класицизму, відомі всьому світу. Література, архітектура, живопис та інші царини мистецтва вже наділилися ознаками класицизму, які виявилися досить чітко: вони прагнули уніфікації, встановлення певного стандарту, порядку. Такою ж мірою це стосується і розвитку французької мови. Окремо варто зазначити зацікавленість у збагаченні мови неологізмами, яку можна помітити у літературних творах. Так, у п'єсі Мольєра « *Les précieuses Ridicules* » з'явилися неологізми, якими франкофони користуються і зараз: *bravoure, incontestable, hardi* [25] тощо.

Після смерті Людовика XIV у 1715 році королівська влада переходить до його наступника – Людовика XV. Саме тоді розпочинається новий період у історії Франції – епоха Просвітництва (« *Le siècle des Lumières* »), що триватиме до 1789 року. « *Lumière* » перекладається з французької як « світло », тому цей історичний період символізується з « просвітленою » людиною, що прагне до раціоналізму, індивідуалізму, критичного мислення. Поява таких настроїв напряду пов'язана з супротивом обскурантизму, що був притаманний католицькій церкві.

Епоха Просвітництва відома своїми представниками, що внесли великий вклад у розвиток філософії, як науки: Жан-Жак Руссо, Вольтер, Дені Дідро та інші.

Серед важливих подій цього періоду можна виокремити друге видання Словника Французької академії, розроблене під керівництвом граматиста Франсуа-Серафена Реньє-Демарме (1718) [9]. Цей словник містив відомості про правила граматики, вимову та значення слів, і він визначив стандартну звукову

систему французької мови. Значну увагу в словнику приділялося вимові, і він встановив правила вимови для багатьох французьких слів, які зберігаються і донині. Згодом, впродовж епохи Просвітництва з'явилися ще два видання Словника (1740, 1762 pp.).

Ближче до другої половини XVIII сторіччя французька мова, витіснивши латину, стала розмовною. Окрім того, вплив французької поширився на інші сфери: завдяки тенденції до розвитку науки в епоху Просвітництва почалося активне офранцуження науки. Так, натураліст Рене Антуан Фершо де Реомюр написав 6 томів «Мемуарів з історії комах» французькою мовою. Наведений факт свідчить про високий рівень розвитку цієї романської мови та її широкий лексичний спектр.

Розвиток мови – безумовно важливий аспект у формуванні свідомої нації. Такою ж мірою важливо досліджувати минуле. Академік П'єр-Ніколя Бонамі дослідив лексику тогочасної французької мови та довів латинське походження великої кількості слів. Таким чином, цей аналіз підтвердив приналежність французької мови до давньоримської цивілізації [3].

Культурні, історичні та соціальні аспекти класичного періоду сильно впливали на звукову систему французької мови. Особливо великий вплив мав французький аристократичний стиль мовлення, який характеризувався дуже вишуканими та розгорнутими фразами, зі значним використанням звукових пауз та інтонації.

У класичний період, особливо в його ранній стадії, французька мова була мовою еліти та вищих верств суспільства. Тому вимова мала важливе значення та слугувала своєрідним індикатором соціального статусу. Високий стиль мовлення вимагав від мовця чіткої та точної вимови, що вимагало значних зусиль та навичок.

Епоха Просвітництва та класичний період мови завершуються до 1789 року. Ця дата пов'язана з Французькою революцією, що призвела до значних змін у суспільстві та культурі. У подальшому ці трансформації відобразилися на мові. Один з наслідків – поширення більш повсякденної та простої вимови. Більшість

людей почали використовувати мову, яка відображала їхню належність до певного соціального прошарку. Окрім того, Французька революція сприяла поширенню французької мови у навчальних закладах [26].

Отож, можна стверджувати, що період XVII–XVIII характеризується стрімким розвитком культури, що насамперед можна пов'язати з такими історичними подіями як зміна форми правління, релігійні війни, зміцнення економіки тощо. Неабиякий вплив здійснювала аристократія, що прагнула до витонченої мови, стилю та була взірцем для інших держав. У цей час стрімко розвивалася французька мова, яка, у свою чергу, поступово заміняла латину, як у письмовій формі, так і у розмовному варіанті. Хоч французька була більш зрозумілою для представників королівського двору, аніж для робітничого класу, у XVIII столітті почали з'являтися словники, які систематизували мову і слугували у подальшому надійними джерелами для її вивчення або дослідження.

1.2 Теоретичні засади досліджень звукової системи французької мови класичного періоду

У XXI столітті чимало мовознавців аналізують фонетичний рівень французької мови XVII–XVIII століть. У цьому розділі ми розглянемо специфіку досліджень провідних вчених

Серед сучасних вчених можна виділити, наприклад, французьку лінгвістку Клаудію Швайцер. Однією з провідних тем її досліджень є історія мови, зокрема фонетики. У 2018 році була опублікована докторська дисертація вченої під назвою: « Слово і Пісня. Історія звукових теорій французької мови класичного періоду (XVII–XVIII століття) ». У даній роботі використовується метод порівняння фонетичних рівнів мови під час співу та розмови. Можна також виокремити статтю «Просодія серед французьких авторів класичної епохи (XVI–XVIII століття): Якою мовою? », опубліковану в 2020 році. У ній К. Швейцер має на меті аналіз еволюціонування такого поняття, як « просодія » та значення цього рівня аналізу фонетики у тогочасній французькій мові.

Жан-Марі Фурньє, лінгвіст та викладач у Новій Сорбонні, приділяє велику увагу вивченню історії мови та її граматики як у діахронічному, так і в синхронічному вимірах. Окрім дослідження граматики, у своїй статті 2008 року « La 'généralité' dans les théories du son à l'âge classique », вчений розглядає питання звукової одиниці у контексті класичної епохи французької мови.

Дослідження у цьому напрямку проводилися також і Анрієт Вальтер – французькою лінгвісткою, директоркою фонологічної лабораторії у Практичній школі вищих досліджень. Варто зазначити, що серед відомих викладачів Школи були такі видатні вчені, як Жорж Дюмезіль та Фердинанд де Сосюр. Значна частина робіт Анрієт Вальтер була видана у минулому сторіччі. Так, у 1973 році, у співпраці з Андре Мартіне, був розроблений « Словник французької вимови у її реальному вживанні ». Над його створенням працювала ціла команда з 40 дослідників. Для укладання словника знадобилися знання з історії мови та аналіз фонетичних особливостей у діахронічному розрізі.

Становлення звукової системи французької мови досліджувалися також французькою лінгвісткою Мірей Гюшон у роботі «Історія французької мови» (2002). Серед вітчизняних науковців варто виокремити вчену Ольгу Станіслав, яка у 2021 році уклала підручник « Історія французької мови » та Галину Морошкіну, яка видала посібник з такою ж назвою у 2012 році.

У висновку можна стверджувати, що сучасні французькі лінгвісти активно досліджують звукову систему мови минулих століть. Окрім того, в українському науковому середовищі можна також знайти мовознавців, які систематизують знання про історію мови та сприяють їхньому поширенню у навчальному процесі студентів. Аналіз фонетичного рівня тогочасної французької мови проводиться як і у докторських дисертаціях, так і у статтях або словниках. Кожна праця фонетистів та дослідників еволюціонування мови дає нам змогу більше дізнатися про звукову систему XVII–XVIII ст.

1.3 Фонематичний та просодичний рівні класичної французької мови

Передусім варто зазначити, що існують два рівні фонетичного аналізу: фонематичний та просодичний. Фонематичний рівень аналізу відповідає за звуки, їхні комбінації та модифікації, тоді як просодичний рівень вивчає інтонацію, наголос, ритм тощо.

Подальше дослідження звукової системи французької мови класичного періоду буде містити як і фонематичний, так і просодичний рівні аналізу.

1.3.1 Вокалізм французької мови XVII–XVIII ст. У період класичної французької мови існувало 11 голосних фонем: [a], [i], [ɛ], [e], [œ], [ɔ], [ə], [y], [u], [ø], [o].

На початку 18 ст. лінгвіст Буанден створив класифікацію голосних, поділяючи їх на дві групи. Перша група містить в собі « маленькі », тобто слабкі голосні, які реалізуються лише в одному варіанті: « é », « i », « u », « ou ». « Великі » (сильні) голосні, такі як « è », « a », « eu », « o » характеризуються своєю варіативністю та можуть реалізуватися з різним тембром: високим, низьким або назальним [8].

У французькій мові існує « Закон позиції », який говорить про те, що голосні звуки у французькій мові мають тенденцію до відкриття у закритому складі, а у відкритому, навпаки, закриваються. Це правило, яке ми знаємо сьогодні, було остаточно сформоване ще на початку XVII століття, коли голосні почали відкриватися у закритому складі [4]. Наприклад, трифтонг *œi* зазнав процесу монофтонгізації у XVII столітті: згідно з законом позиції, він вимовлявся як [ø] у відкритому складу вкінці, а будь-якій іншій позиції – як [œ].

Упродовж XVII та на початку XVIII століть можна було спостерігати розбіжності у вимові *œai*, що напряму залежало від вживаного слова. Наприклад комбінація голосних звуків *œai* вимовлялася як *o* в таких словах, як *beau*, *nouveau* тощо. Те ж саме поєднання голосних звучало інакше з іншими словами, як-от *couteau*, *bateau*: у цьому випадку замість монофтонгу *o* можна було почути *eo*. Та згодом, наприкінці XVIII століття складні голосні звуки поступилися монофтон-

гам [21, р. 44]. Ще одним прикладом процесу монофтонгізації є перехід *au* [aw] в *o* [o]: *saut* [saw]–[so] [18].

Відбувалися також зміни у вимові комбінації голосних « oi ». У XVI столітті відійшли від його вимови з закритим звуком [e] ([we]), оскільки голосний звук зазнавав впливу напівголосного [w] та мав тенденцію до відкриття: [we]. У XVIII столітті звук продовжував відкриватися та трансформувався в [wa]. Попри те, що теоретики та аристократія не одобряли таку вимову, вона була настільки розповсюдженою, що з плином часу проникла у літературну мову [24]. До того ж, у XVII сторіччі для вимови [e] використовувалася комбінація « ai » (замість « oi », як це було раніше): *françois* – *français* [15, р.18].

Наприкінці XVI та впродовж XVII століть спостерігалася деназалізація голосних перед носовими приголосними: [bɔ̃n(ə) > bɔn(ə)] [27], [ãmi > ami]. Це явище було безумовно притаманне носовим голосним [ɔ̃] та [ã], але у випадку [ẽ] та особливо [œ̃] варто підкреслити певні особливості. Наприклад, останній носовий голосний звук мав два варіанти деназалізації: у першому випадку [œ̃] деназалізується у звук [y], а в другому – в [œ] (*un enfant* [œ̃nɛ̃fan] – [ynɛ̃fan]) [21, р. 46].

Окрім того, у XVII столітті, як і у наші часи, центральній/німій *e* (*e caduc*) було притаманне випадання, особливо у середині слова. Вже тоді вважали, що [ə] не є складотворчим [13].

Отож, на основі вищенаведених фактів, можна стверджувати, що у XVII–XVIII сторіччях відбувався доволі активний розвиток вокалізму. Деякі зміни, що відбулися в епоху класичної французької мови, ми можемо зустріти і зараз, у XXI столітті. Так, сучасній французькій мові притаманні випадання центральної *e* (*e caduc*), відсутність дифтонгів та трифтонгів. Окремо варто підкреслити вагомість виникнення всередині суспільства такого фонетичного явища, як відкриття звуку ([we] > [wa]), яке поступово перетікає у літературну мову. Розвиток мови подібним шляхом вказує на те, що мова трансформується не лише у стінах академій або інших навчальних установ, а і у побутовому, повсякденному житті. Саме ця тенденція набула нових обертів після Французької революції 1789 року.

1.3.2 Консонантизм французької мови XVII–XVIII ст. У XVII столітті у середині деяких слів спостерігалось зникнення літери *s*, яка була замінена голосною *e* з циркумфлексом (*ê*): du lat. *bestia* – *bête* [11]. Хоч в епоху Ренесансу (XVI ст.) відбувалися спроби повернення етимологічних літер, що прийшли з латини, але ці зміни не прижилися у реаліях наступного сторіччя [7].

Французькій мові класичного періоду притаманні також випадання кінцевих приголосних *t, f, s, c* [к], *p, l, r*. Та варто зазначити, що у кожному з цих випадків є виключення та особливості. Кінцева літера *t* зазвичай не вимовляється, але існують такі винятки, як: *sept, huit, net, rut* тощо. Варто підкреслити, що у випадку з літерою *t* наявні випадки факультативної вимови: *un fat, un but*. Кінцева *f* читається у таких словах, як *suiif, juif, nef, bæuf, œuf*, та у словах із закінченням *–if*. Літера *s*, рівною мірою як і *t*, зазвичай не вимовляється у кінцевій позиції. Виняток становлять вчені слова: *cactus, cubitus* і т. п. Кінцева *c*, що відповідає звуку [к] читається у словах *porc, cleric, jonc*, та не вимовляється *sac, arc, bec, bouc* [17]. Літера *p* у кінцевій позиції зникає у таких словах: *coup, drap, trop, beaucoup*; але вона вимовляється у запозиченнях: *croup* (круп, дифтерія), *stop*. Вимова приголосної *l* наявна у таких випадках: *exil, fil, quel, sel, profil*, тощо, тоді як у словах *fusil, gentil, sourcil, persil* остання літера не вимовляється. Остання в списку, літера *r* вимовляється у кінцевій позиції досить рідко, виключенням є іменники, що мають *–eur*: *sauveur, douceur* [21, р. 46–47]. Окрім того, що *r* не вимовлялася у кінцевій позиції (*absenter* – [apsante], *subtiliser* – [sybtalize]), це явище можна зустріти і у середині слова: *surtout* – [sytu].

Серед змін у системі приголосних періоду класичної французької мов спостерігається пом'якшення приголосного звуку – палаталізація: плавний приголосний звук [ʎ] був замінений на йот [j] [15, р. 18]. Наприклад: *merveille* [mɛrvɛʎ] > [mɛrvɛj]. Даний випадок палаталізації не заохочувався пуристами, але це не завадило йому стати унормованим у XIX ст. [21, р. 47].

У XVII столітті відбувається перехід від альвеолярного дрижачого звуку [r] (*r roulé*), що походить від латини [23, р. 572], до романського увулярного фрикативного [ʁ] (*r grasseyé*) [23, р. 572]. Вимова приголосного [ʁ] закріпилася,

насамперед, в аристократичних колах. Граматисти, такі як Андре де Буаргар закликали до вживання цього звуку замість латинського [r], що вважався не таким витонченим та престижним (Цит. за Страка Ж., Contribution à l'histoire de la consonne R en français. Neuphilologische Mitteilungen, 66(4), 1965. Ст. 573). Хоч зараз [ʁ] витіснився [r], цей звук досі можна почути серед деяких носіїв мови [20].

За Гастоном Водленом, у класичний період французької мови спостерігається поступове зникнення вимови спіранти [h] (хоча серед аристократії все ще можна було зустріти використання цього звуку). Вона набуває здебільш графічного характеру та слугує для позначення з'являння (*trahir, envahir*) або заборони використання зв'язування або елізії (*le héros, les héros*) [1].

У класичний період розвитку французької мови відбулися значні зміни у системі приголосних звуків. Одна з найвагоміших змін – перехід від вимови [r] до [ʁ]. Також, як у випадку зі змінами у вокалізмі, можна помітити вагомий вплив простого народу на фонетику мови: попри невдоволення пуристів та привілейованого прошарку суспільства, відбулася палаталізація [ʎ] та зникнення вимови спіранти [h].

1.3.3 Просодичний рівень аналізу. Просодичний рівень мови включає в себе інтонацію, темп та акцентуацію, які визначають ритм та мелодію мовлення. Окрім того, важливим просодичним елементом є довгота звуків. Вже у XVII столітті цьому явищу приділяла увага велика кількість дослідників французької мови: Жан Ендре, Луї Мегре, Жан-Антуан де Баїф, Бертран де Басілі та ін. Згодом, у 1736 році була видана робота П'єра-Жозефа Тульє д'Оліве під назвою « Трактат про французьку просодію ». Вона стала зразковою у дослідженні та вивченні такого просодичного елементу, як довгота.

Отож, звуки можуть відрізнятися між собою також своєю довготою. Згідно з Андре Мартіне, довгота відігравала вагому роль наприкінці XVII століття. У період класичної французької мови існували такі кількісні опозиції: /i i:/, /u u:/, /e e:/, /ø ø:/, /ε ε:/, /ɔ ɔ:/, /a a:/. [15, р.17)]. У якості прикладу можна навести спостереження за подовженою вимовою o перед приголосною r. Окрім того,

граматист XVII століття Лоран Шіффле зазначає, що довгота притаманна цьому звуку також у випадках, коли після нього йде одна або декілька приголосних [19].

У 1754 році Шарль Піно Дюкло також підкреслив важливість просодичного рівня аналізу тогочасної французької мови: « Ми також маємо свою просодію; і хоча інтервали наших наголосів не визначаються правилами, лише дотримання законів просодії робить нас настільки чутливими, що вуха почали би боліти, якби оратор чи актор вимовляв гострий наголос замість гравісу, довгу голосну замість короткої, прибирав або додавав би аспірацію... » (Цит. за Швайцер К., *La prosodie chez les auteurs français de l'âge classique (XVIIe–XVIII siècles): Quelle langue?* *História Revista da Faculdade de Letras da Universidade do Porto*, 2020. Ст. 27).

У французькій мові класичного періоду акцентуація була маловиразною, тому що вимова була досить монотонною та рівномірною. Так, Жан-Батист Монміньон стверджував, що склади слів мають вимовлятися без складового наголосу. Для уточнення автор проводить аналогію з ненаголошеними складами в іноземних мовах [14, р. 66]. Проте, існували деякі правила щодо темпу та інтонації. Наприклад, слова з наголошеним складом мали більш довгу вимову та чітку інтонацію.

Окрім того, варто зазначити, що артикуляція звуків у період між XVII та XVIII століттями була досить напруженою [6, р. 11].

У висновку можна сказати, що просодія періоду класичної французької мови не була такою різноманітною та розвиненою, як зараз. Темп вирізнявся своєю рівномірністю, а артикуляція – чіткістю та напруженістю. Але можна впевнено стверджувати, що дослідження цього рівня аналізу звукової системи привертала увагу багатьох дослідників. Такий просодичний елемент, як довгота, став важливим предметом для дискусій та детального розгляду.

Висновки до розділу 1

Розкриття питання звукової системи класичного періоду вимагає комплексного підходу. Так, насамперед, необхідно окреслити історичний контекст, у якому відбувалися фонетичні зміни. XVII–XVIII століття

характеризуються підвищеним інтересом до розвитку мови: граматисти у своїх працях прагнуть кодифікувати мову, з'являється Французька Академія, укладається її словник, який протягом двох століть неодноразово перевидавався. Необхідно зазначити, що на стрімкий розвиток французької мови заохочувалася тогочасними правителями.

Тепер, у XXI сторіччі, завдяки працям безлічі граматистів XVII–XVIII ст., ми маємо змогу проводити аналіз розвитку звукової системи французької тогочасного періоду. Одними з провідних науковців у цій сфері дослідження є Клаудія Швайцер, Мірей Гюшон, Жан-Марі Фурньє тощо. Окрім того, вітчизняні лінгвістки також зробили внесок у дослідженні звукової системи французької мови XVII–XVIII сторіч.

Фонетика французької мови класичного періоду зазнала змін як і на фонематичному, так і на просодичному рівнях аналізу. Вокалізм XVII–XVIII століть характеризується застосуванням нового « Закону позиції », монофтонгізацією, випаданням центральної *e* (*e caduc*) тощо. Тогочасний консонантизм теж зазнає змін: випадання ряду кінцевих приголосних, перехід від альвеолярного дрижачого звуку [r] (*r roulé*) до увулярного фрикативного [ʁ] (*r grasseyé*), явище палаталізації. У дослідженні та розвитку просодії французької мови класичного періоду найбільша увага приділялася довготі голосних звуків.

РОЗДІЛ II
АНАЛІЗ ЗВУКОВОЇ СИСТЕМИ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ КЛАСИЧНОГО
ПЕРІОДУ НА МАТЕРІАЛІ П'ЄСИ МОЛЬЄРА
« LE BOURGEOIS GENTILHOMME »

2.1 « Le Bourgeois Gentilhomme » у контексті дослідження звукової системи
французької мови класичного періоду

« Le Bourgeois Gentilhomme » (« Міщанин-шляхтич ») – комедія-балет у п'яти актах. Написана Мольєром, одним з найвідоміших французьких комедіантів та драматургів. Вперше поставлена у 1670 році, вона влучно вписується в історичний контекст тогочасної епохи. Французький історик Жерар Нор'ель, коментуючи соціальний аспект другої половини XVII століття, описує так зване явище « класового расизму »: тогочасна розбагатіла буржуазія прагнула до вищого статусу не лише на матеріальному рівні, а й у соціумі. Таким чином, французькі міщани, у своїх манерах, поведінці та способі життя, намагалися уподібнюватися соціальному класу, який стояв на вищому щаблі суспільства – аристократії [16].

Варто також зазначити, що більша частина населення тогочасної Франції не мала доступу до освіти та, відповідно, не вміла читати. Тому для підвищення рівня освіченості та ерудованості суспільства, Людовик XIV заохочував митців до збагачення культурного фонду країни. Мольєр став одним з тих письменників, які зробили великий внесок у розвиток літератури країни.

Театральна п'єса отримала шалений успіх та була визнана шедевром французької літератури. Окрім того, вона викликає лінгвістичний інтерес.

До прикладу, п'ята сцена другого акту комедії-балету « Le Bourgeois Gentilhomme » містить опис системи голосних та декількох приголосних. У цій сцені вчитель філософії пояснює своєму учню, мес'є Журдену, правильну артикуляцію звуків. Згодом учитель навчає його приголосним. Цей матеріал може слугувати для аналізу звукової системи французької мови класичного періоду. Окрім того, оригінальна версія п'єси дозволить наочно продемонструвати

тогочасну вимову у практичній частині курсової роботи.

Однак, оскільки п'єса є зразком художньої літератури, варто брати до уваги, що згадані наукові відомості про правильність вимови й особливості артикуляції можуть не завжди відповідати дійсності. У такому разі, лише компаративний аналіз цього уривку п'єси та тогочасних мовознавчих джерел допоможуть відтворити дійсну систему голосних та приголосних класичної епохи французької мови.

Для проведення компаративного аналізу, у п'єсі «Le Bourgeois Gentilhomme» достатньо виокремити лише репліки вчителя філософії, адже вони містять усю необхідну інформацію для проведення дослідження. Порівняння проводиться на основі наукових джерел таких граматистів, як Антуан Фавр, Мішель Фаджіо, П'єтро Дуранте, Джорджіо Тоннеллі, Жеро де Кордемуа та інші.

У висновку, можна стверджувати, що комедія-балет «Le Bourgeois Gentilhomme» має не лише культурну, а й лінгвістичну цінність. П'єса дає змогу провести фонетичний аналіз тексту та його зміст.

2.1.1 Артикуляція голосних літер та звуків.

Lettres sont divisées en voyelles, ainsi dites voyelles, parce qu'elles expriment les voix ; et en consonnes, ainsi appellées consonnes, parce qu'elles sonnent avec les voyelles, & ne font que marquer les diverses articulations des voix. Il y a cinq voyelles, ou voix, A, E, I, O, V [32, p. 37]. Насамперед необхідно прокоментувати особливості тогочасної орфографії: насправді, у переліку голосних літер, остання з них – не приголосна V, а голосна U. Дійсно, класичній епосі була властива певна невідповідність та розбіжність у відображенні графеми U. До прикладу: *MONSIEVR IOVRDAIN, MAISTRE DE MVSIQUE* але *Danseurs, aussi* [ibid., 2].

Окрім того, варто звернути увагу на різницю між кількістю голосних, вказаної у п'єсі учителем філософії, та реальним їхнім числом у період класичної французької мови. У 1785 році була опублікована праця Жана-Батиста Монміньона «Система образної вимови, застосовна до всіх мов, виконана французькою та англійською мовами». У ній автор додає ще одну літеру до списку голосних, а саме – Y [14, p.59]. Монміньон зазначає, що ця літера містить в собі дві літери *i (ii)*. Перша

i закінчує попередній склад, а друга *i* має форму плавної *ī* та утворює певного роду дифтонг з голосною, що їй передує. Наприклад, *Il paye – Il pai-īe* [ibid., p. 64].

La voix, A, se forme en ouvrant fort la bouche, A [32, p. 38]. У своєму посібнику « Граматика для вивчення італійської, французької та іспанських мов » Антуан Фавр зазначає, що літера *A* при відкритті рота утворює найчіткіший (з усіх голосних) та глибокий звук. Варто підкреслити, що такий звук [a] притаманний не лише французькій мові, а й італійській та латинській [5].

La voix, E, se forme en r'aprochant la machoire d'enbas de celle d'enhaut, A, E [32, p. 38].

Жеро Кордемуа, автор праці « Discours physique de la parole » (1668), пояснює, що голосна літера *E* вимовляється завдяки наближенню нижньої щелепи до верхньої. Відкриття рота менше, ніж для вимови *A* (Цит. за Швайцер К., *Parole et Chant. Histoire des théories du son du français à l'âge classique (XVIIe – XVIIIe siècles)*. Linguistique. Université Sorbonne Paris Cité, 2018. Français. Ст. 200).

Та насправді літера *E* має свої особливості, оскільки діакритичні знаки відіграють важливу роль у відтворенні звуку. Так, графема *e* з циркумфлексом (*ê*) та *e* з гравісом (*è*) мають звукове відображення у вигляді відкритого звуку [ɛ]. Графема *e* з гострим акцентом (*é*) відповідає закритому звуку [e]. П'єтро Дуранте, наприклад, за своєю класифікацією, відносить звуки [ɛ] та [e] до чоловічих, а німу *e* (*e muet*) [ə] – до жіночих (Цит. за Мандіш А. *Comment décrire les sons ? La description phonétique dans les grammaires de français publiées en Italie aux 17e et 18e siècles*. Université de Bologne, 1997. Ст. 29-30). Саме « жіноча » *e* ([ə]) відповідає вимові літери *E*.

Et la voix, I, en r'aprochant encore davantage les machoires l'une de l'autre, & écartant les deux coins de la bouche vers les oreilles, A, E, I [32, p. 38]. Так само як і Антуан Фавр, граматисти Жан-Александр Лоншам та Лоренцо Франчосіно, у співавторстві з науковим редактором Д. Джованні Ле Пажем створили посібник « Новітня граматика трьох мов: італійської, французької та іспанської ». У посібнику автори пояснюють, що вимова французької *I* не відрізняється від

італійської [12, р. 8-9]. Її вимова проста та не має особливостей, притаманних, наприклад, певним звукам та літерам французької мови.

La voix, O, se forme en r'ouvrant les machoires, & r'aprochant les levres par les deux coins, le haut & le bas, O....L'ouverture de la bouche fait justement comme un petit rond qui reprdsente un O [32, р. 38-39]. Дійсно, подібне положення щелепи та губ відповідає вимови літери *O*. Але, як у випадку з літерою *E*, *O* притаманні теж свої особливості. Жан-Батист Монміньон розрізняє закриту та відкриту *o* ([o]–[ɔ]), як-от у словах *noble* [nɔbl] та *dôme* [dom] [14, р. 53]. Джорджіо Тонеллі також коментує опозицію голосних [o] – [ɔ]: закритий звук [o] прирівнюється до грецької о-мега, яка утворювалася всередині рота, тоді як відкритий звук [ɔ], так звана о-мкірон, утворювалася біля губ (Цит. за Мандіш А. Comment décrire les sons ? La description phonétique dans les grammaires de français publiées en Italie aux 17e et 18e siècles. Université de Bologne, 1997. Ст. 30).

La voix, U, se forme en r'aprochant les dents sans les joindre entierement, & allongeant les deux levres en dehors, les aprochant aussi l'une de l'autre sans les joindre tout-à-fait, U....Vos deux levres s'allongent comme si vous faisiez la mouë : D'où vient que si vous la voulez faire à quelqu'un, & vous moquer de luy, vous ne sçauriez luy dire que U [32, р. 39]. Вимова літери *U* відповідає голосному звуку [y]. На відміну від інших романських мов, цей звук притаманний лише французькій звуковій системі. У попередніх коментарях до реплік з п'єси «Le Bourgeois Gentilhomme» часто наводилися у приклад пояснення італійських граматистів. Але висвітлення питання правильної вимови голосного звуку [y] викликала великі труднощі як і у італійських тогочасних дослідників, так і в іспанських. До прикладу, Дієго де Сінерос не пояснює вимову цього звуку, оскільки не мав досвіду спілкування з французами. Граматист припускає, що в іспанському слові *hura* літера *u* наближена до французького звуку [y]. Та на жаль, підтвердити чи спростувати ці припущення вже неможливо (Цит. за В'ємон М. L'apprentissage de la prononciation française par les Espagnols aux XVIe, XVIIe et XVIIIe siècles. Universidad de Sevilla, 2016. Ст. 527).

У такому випадку найдоцільніше звернутися до тверджень французьких граматистів. Так, пояснення Жеро де Кордемуа, як і в описі літери E, відрізняється лиш трохи інакшим формулюванням, від якого суть не змінюється: необхідно наблизити зуби верхньої та нижньої щелеп, не змикаючи їх при цьому, і водночас витягнути губи і так само не замикаючи їх (Цит. за Швайцер К., *Parole et Chant. Histoire des théories du son du français à l'âge classique (XVIIe – XVIIIe siècles)*. Linguistique. Université Sorbonne Paris Cité, 2018. Français. Ст. 201).

У висновку можна сказати, що артикуляція, запропонована Мольєром, певною мірою перебільшена (« ...*écartant les deux coins de la bouche vers les oreilles...* » ; « *Vos deux levres s'allongent comme si vous faisiez la mouë...* » тощо), але досить проста для розуміння, і відповідно, повторення. Відмінностей між інформацією тогочасних граматистів та репліками учителя філософії майже не виявилось. Єдине виключення становить пропущення літери Y у переліку голосних. Окремо варто згадати про граматистів, які досліджували артикуляцію літер та звуків французької мови того періоду: багато з них були італійцями та іспанцями, які видавали посібники для охочих вивчити французьку мову. Видання таких підручників свідчить про популяризацію французької мови на теренах інших держав.

2.1.2 Артикуляція приголосних літер та звуків. Необхідно підкреслити, що учитель філософії у п'єсі Мольєра « *Le Bourgeois Gentilhomme* » пояснює артикуляцію далеко не всіх приголосних. У творі увага приділяється лише літерам *D*, *F* та *R*.

Sans doute. La consonne, D, par exemple, se prononce en donnant du bout de la langue au-dessus des dents d'enhaut, DA [32, р. 40]. Дійсно, звук [d] є дзвінким дентальним проривним. Пояснення артикуляції цього звуку не вимагали зусиль. Наприклад, італійські граматисти всього лиш зазначали, що вимова французької літери *D* була ідентичній італійському варіанту. Окрім цього, автори навчальних посібників виокремлюють певні особливості вимови літери *D* у різних позиціях. До прикладу, якщо після прислівника *quand* слово починається з голосної літери,

Унаслідок зв'язування можна спостерігати оглушення [d] > [t]: *quand on dit* [kan-tɔ̃n-di] [12, р. 12] (у цьому випадку варто також пригадати деназалізацію

голосних [ã] > [a] та [õ] > [o]). Або ж, літера *D* взагалі не вимовляється наприкінці слова у множині (*hasards*), або у таких словах як *pied, neud* тощо *ibid*).

L’F, en appuyant les dents d’enhaut sur la levre de dessous, FA [32, р. 38]. Так, автор «Трактату про звуки французької мови» Буєт (1760) описує звук [f] як лабіальний та фрикативний [2], що дійсно відповідає поясненням учителя філософії у п’єсі Мольєра «*Le Bourgeois Gentilhomme*».

Et l’R, en portant le bout de la langue jusqu’au haut du palais ; de sorte qu’estant frolée par l’air qui sort avec force, elle luy cede, et revient toujours au mesme endroit, faisant une maniere de tremblement : Rra [32, р. 38]. Пояснення учителя філософії стосуються альвеолярного дрижачого звуку [r], який, у свою чергу, не використовувався в аристократичних колах. Тогочасні мовознавці описували, здебільшого, вимову увулярного фрикативного [ʁ]. До прикладу, Джорджіо Тонеллі зазначає, що деякі граматисти називають [ʁ] напівголосним звуком, очевидно, тому що він утворюється в районі язичка, що не притаманно іншим приголосним звукам. Окрім того, італійський граматист наводить певною мірою примітивний, але зрозумілий приклад: деякі дають літері *R* назву *lettera canina*, адже вона нагадує гавкання собаки (Цит. за Мандіш А. *Comment décrire les sons ? La description phonétique dans les grammaires de français publiées en Italie aux 17e et 18e siècles*. Université de Bologne, 1997. Ст. 32). Перелічені приклади вкотре вказують, що саме увулярна [ʁ] виявляє інтерес у дослідників.

Отже, навіть попри те, що учитель філософії перелічив лише 3 літери, але вони все-рівно варті детального аналізу, адже кожна з графем має свої особливості та, подекуди, звукові варіації. Наприклад, літера *D*, в залежності від позиції, може відтворювати дзвінкий звук [d], тихий [t], або ж взагалі, має властивість випадання. Пояснення вимови літери *F* ідентичне, як і у п’єсі Мольєра «*Le Bourgeois Gentilhomme*», так і в інтерпретації мовознавця Буєта. Опис артикуляції літери *R* має розбіжності. Так, Мольєр описує артикуляцію альвеолярного дрижачого звуку [r], а граматистів цікавить варіація, яка поширена серед аристократів – увулярний фрикативний звук [ʁ]. Ця розбіжність пояснює лиш одне: знання про артикуляцію звуків почали поширюватися за межами

аристократичних кіл, відповідно, вимова простого народу була спрощеною та не такою « витонченою », як у привілейованого класу. Дійсно, в першу чергу саме аристократи та провідні тогочасні граматисти прагнули до вимови увулярної [в].

2.2 Аналіз звукової системи французької мови класичного періоду на основі відеоматеріалів вистави « *Le Bourgeois Gentilhomme* »

У 2004 році відбулася театральна постановка « *Le Bourgeois Gentilhomme* », яка спричинила неймовірний фурор. Вона була особливою, оскільки, завдяки музичному ансамблю *Le Poème Harmonique* під керівництвом Вінсана Дюестра, вдалося відтворити виставу такою, якою вона була у XVII столітті: костюми, що відображали тогочасну епоху, освітлення приміщеннями штучними свічками та, найголовніше, – вимова періоду класичної французької мови.

Більша частина п'єси написана у прозовій формі, але, окрім того, є віршовані елементи, що супроводжують балет. Ми маємо змогу послухати уривки віршів у їхній оригінальній версії, у виконанні ансамблем *Le Poème Harmonique*. Окрема особливість, яка виявляє лінгвістичний інтерес під час прослуховування та аналізу віршів – це особливість вимови звуків у формі співу, а не розмови.

Отож, перша сцена першого акту починається з вірша *Je languis nuit et jour* [32, р. 8]:

<i>Je languis nuit et jour, et mon mal est</i>	/ʒə lan gis nɥi e ʒur e mɔ̃n ma le tɛks tʁe
<i>extrême</i>	mə

<i>Vos beaux yeux m'ont soumis</i>	vo bo zjø mɔ̃n su mis
------------------------------------	-----------------------

<i>Si vous traitez ainsi, belle Iris, que vous</i>	si vu tʁe te zen si be li ris kə vu ze mə
<i>aime,</i>	kə pu rje vu fe ra vo ze ne mis/

Que pourriez vous faire à vos ennemis?

[33, 3:04]

У наведеній транскрипції варто звернути увагу на деназалізацію голосних звуків, яким передують назальний приголосний звук: *languis, mon, m'ont, ainsi*.

Для співзвуччя та гармонійного римування, наприкінці слів *extrême* та *aime* можна почути вимову центральної *e* (*e caduc*). Варто зазначити, що це фонетичне являється однією з характеристик вищого регістру мовлення у французькій мові.

Найперше, що привертає увагу в аналізі приголосних звуків – вимова *s* наприкінці останнього складу слова, як-от у словах *languis*, *soumis*, *ennemis*. Можна вважати це фонетичне явище виключенням з правил, оскільки у тогочасному французькому консонантизмі кінцева *s* вимовлялася здебільшого у словах, що належать до лексики наукового стилю.

Окрему увагу варто приділити вимові звуку [r], оскільки у співі звучить ні альвеолярний дрижачий звук [r], ні увулярний фрикативний [ʀ]. Під час співу можна почути язичковий дрижачий звук [ʀ].

Серед інших фонетичних особливостей варто виділити зв'язування у таких випадках: *est extrême*, *beaux yeux*, *traitez ainsi*, *vous aime*, *vos ennemis*. Також наявне зчеплення двох типів: голосне (*nuit et jour*) та приголосне (*faire à*).

Акт 1 сцена 2. *Un cœur dans l'amoureux Empire* [32, p. 13]:

<i>Un cœur, dans l'amoureux Empire,</i>	/œn kœr dan la mu rø zam pi rø
<i>De mille soins est toujours agité :</i>	də mi lə swen zε tu zur za zi te
<i>On dit qu'avec plaisir on languit, on</i>	ɔn di ka vεk plε zir ɔn lan git ɔn su pi rø
<i>soupire ;</i>	mε kwε kwɔn pɥi sə di rø
<i>Mais, quoy qu'on puisse dire,</i>	il nε rjan də si du kə nɔ trə li brə te/
<i>Il n'est rien de si doux que nostre liberté</i>	

[33,7:56].

У вокалізмі цього уривку так само прослідковується деназалізація голосних звуків: *un*, *dans*, *Empire*, *soins*, *on*, *languit*, *rien*. Та, на відміну від вірша *Je languis nuit et jour*, у якому можна було проаналізувати лише деназалізацію таких звуків, як [ã] та [õ], у наступній поезії *Un cœur dans l'amoureux Empire* маємо змогу помітити більш цікаві випадки. Так, у слові *un* спостерігається деназалізація [œ̃] в [œ]. Варто нагадати, що ця носова голосна може деназалізуватися також і в звук [y], але у відтворенні вірша звучить перший варіант – [œ]. Слово *soins* особливе не лише випадком деназалізації [ɛ̃] > [ε]. Так само, як і в *quoy*, комбінація голосних

oi має звукове відтворення у вигляді [wɛ]. Так, у XVII ст. була поширена саме така вимова, та, варто нагадати, що у наступному столітті спостерігається поступова трансформація комбінації голосних *oi* [wɛ] > [wa].

Аналогічно, як і у першому вірші, прослідковується використання *e caduc* для співзвучності рим: *Empire, soupire, puisse, dire*.

У вірші *Un cœur dans l'amoureux Empire* наявні особливості, які відображають тогочасний консонантизм. Наприклад, факультативна вимова приголосного звуку [t] спостерігається у слові *languit*. Можна стверджувати, що подібне явище притаманне вищому регістру мовлення.

Варто також додати, під час прослуховування вірша можна почути випадання етимологічної літери *s* у слові *nostre* [nɔtrə]. Хоч і на орфографічному рівні у деяких словах вже відбувалося усунення етимологічної літери *s* та додавання циркумфлексу (^) над голосною, що передувала *s*, та необхідно підкреслити, що будь-які фонетичні зміни відбуваються поступово, іноді навіть імпліцитно для середньостатистичного мовця. Окрім того, як і у першій поезії, у вірші не вдається почути притаманні тогочасній французькій мові альвеолярний дрижачий звук [r] або увулярний фрикативний [ʁ]: замість них чутно чітку вимову язичкового дрижачого звуку [ʀ].

Окремої уваги заслуговує вимова слова *liberté*, що звучить як [librɛtɛ]. Для суголосності слів, у цьому випадку порушуються фонетичні правила. Так, звук [ɛ] усередині слова відпадає, що не є притаманним та звичним явищем. Разом з цим після *r* додається новий звук – [ə].

Як і у поезії *Je languis nuit et jour*, віршові *Un cœur dans l'amoureux Empire* притаманні зв'язування: *l'amoureux Empire, soins est, toujours agité*.

Акт 5. Балет Нації. Перший вихід балету (уривок)[32, р.92]:

<i>Allons, ma Mie,</i>	<i>Et je suis las</i>
<i>Suivez mes pas,</i>	<i>De ce tracas :</i>
<i>Je vous en prie,</i>	<i>Tout ce fatras,</i>
<i>Et ne me quittez pas :</i>	<i>Cet embarras</i>
<i>On fait de nous trop peu de cas,</i>	<i>Me pèse par trop sur les bras.</i>

<i>S'il me prend jamais envie</i>	e zə sɥi las də sə tra kas
<i>De retourner de ma vie</i>	tu sə fat ras
<i>À ballet ny comédie,</i>	sɛ tam ba ras
<i>Je veux bien qu'on m'estropie.</i> [34, 0:00]	mə pɛ zə par tʁo syr le bras
/a lɔn ma mi	sil mə pran za mɛ an vi
sɥi we me pas	də ʁɛ tur ne də ma vi
zɛ vu zan pri	o ba let ni kə me di
e nə mə ki te pas	zɛ vɛ bjan kɔn mɛ strɔ pi ɛ/
ɔn fɛ də nu tʁo pø də kas	

Наступним у цьому акті є уривок [34, 0:56]:

<i>Allons mon Mignon, mon Fils,</i>	/a lɔn mɔn mi ʝɔn mɔn fis
<i>Regagnons nostre logis,</i>	ʁɛ ga ʝɔn nɔ tʁə lɔ ʝi
<i>Et sortons de ce taudis,</i>	e sɔʁ tɔn də sə to di
<i>Où l'on ne peut estre assis ;</i>	u lɔn nə pø tɛ tra si
<i>Ils seront bien ébobis</i>	il sɛ ʁɔn bjɛ ne bɔ bi
<i>Lorsqu'ils nous verront partis.</i>	lɔʁ skil nu vɛ ʁɔn par ti
<i>Trop de confusion regne dans cette</i>	tʁo də kɔn fy zjɔn ʁɛ ʝə dan sɛ tə sa lə
<i>Salle,</i>	e zɛ mə ʁɛ mjø zɛ tʁo mil jo də la a lə
<i>Et j'aimerais mieux estre au milieu de la</i>	si za mɛ zə vjɛ na sam bla blə ʁɛ ga lə
<i>Halle;</i>	zə vø bjɛn ʁɛ sɛ vwer de suf lɛ ply də
<i>Si jamais je reviens à semblable Regale,</i>	sis/
<i>Je veux bien recevoir des soufflets plus</i>	
<i>de six.</i>	

Характерна риса тогочасного вокалізму, деназалізація, наявна у ряді слів: *allons, en, on, embarras, prend, qu'on, mon, regagnons, sortons, seront, bien* . Окрім того, в першому уривку присутні також індивідуальні особливості вимови. Наприклад, спостерігається розбіжність у вимові займенника *je*: [zɛ]–[zə]. Індивідуальний варіант вимови також можна помітити у звуковому відтворенні графеми *À*: співак вимовляє літеру огублено, використовуючи звук [o]. Варто також виокремити наявний у першій поезії з п'ятого акту стилістичний варіант

вимови *estropie* [ɛstrɔpiɛ], метою якого є звернення особливої, виключної уваги до сказаного. Вимова центральної *e* наприкінці складу теж є одним із засобів емоційного забарвлення та характеристики персонажів: *Salle* [salə], *Halle* [alə], *Regale* [ʀɛgalə].

Особливості консонантизму XVII–XVIII століть зустрічаються в цьому уривку, наприклад, у вигляді вимови кінцевої *s*: *pas*, *cas*, *las*, *tracas*, *fatras*, *embarras*, *bras*, *Fils*. Те саме явище притаманне тут і приголосній *t*: *ballet*. Варто зазначити, що вимова кінцевої приголосної *t* зустрічається лише у першому уривку вірша з п'ятого акту. Також, як і у двох попередніх прикладах, яскраво можна почути вимову язичкового дрижачого звуку [ʀ].

У поданих уривках, як і у попередніх поезіях, наявне таке фонетичне явище, як зв'язування: *vous en, peut estre, mieux estre*, . Окрім зв'язування наявне також фонетичне явище зчеплення: *cet embarras, jamais envie, bien ébobis, reviens à*.

Отож, завдяки відеоматеріалам вистави п'єси Мольєра « *Le Bourgeois Gentilhomme* », яка була поставлена ансамблем « *Le Poème Harmonique* », вдалося почути відтворення вимови французької мови класичного періоду. Окрім того, на основі записів, був проведений аналіз особливостей вокалізму, консонантизму та таких явищ, як зв'язування і зчеплення. У перших двох віршах, наведених у якості прикладу, можна спостерігати особливості, притаманні вищому регістру мовлення: вимова центральної *e* наприкінці слів, факультативна вимова *t*. Серед спільних рис, що об'єднують усі три прикладу, варто виділити зв'язування та вимова язичкового дрижачого звуку [ʀ].

2.3 Відтворення звучання французької мови класичного періоду на основі тексту п'єси Мольєра « *Le Bourgeois Gentilhomme* »

У минулому розділі ми мали змогу проаналізувати французьку вимову звуків класичного періоду на основі вже існуючих відеоматеріалів, які відтворювали звукові особливості цієї епохи. У цьому розділі дослідження фонематичного та просодичного рівнів аналізу фонетики XVII–XVIII століть базується на основі те-

ксту п'єси та відображення особливостей тогочасної вимови шляхом транскрипції. Варто зазначити, що аналіз звукової системи у цьому розділі проводиться на основі прозової частини твору. Паралельно з дослідженням фонетики класичного періоду мови, необхідно окреслити особливості тогочасної орфографії та її взаємозв'язок з вимовою.

2.3.1 Вокалізм прозової частини твору « *Le Bourgeois Gentilhomme* ». Варто розпочати з особливості вимови комбінації літер *eau*, що до XVI століття вимовлялася у формі трифтонгу. В епоху Ренесансу трифтонг трансформувався у дифтонг *eo*, а у наступному столітті вимова комбінації цих голосних спростилася до монофтонгу *o*. Та попри це, у XVII сторіччі ще можна було почути вимову дифтонгу. У п'єсі « *Le Bourgeois Gentilhomme* » спостерігаються слова, яким притаманна вимова монофтонгу *o*: *nouveau* [nuvo] [32, p. 9], *beaux* [bo] [ibid], *beaucoup* [boku] [ibid., p.28], *pinceau* [pensu] [ibid., p.33].

Вокалізм класичного періоду французької мови характеризується також монофтонгізацією *au* [aw]>[o]: *faut* [fo] [ibid., p.9], *autre* [otrɔ] [ibid.], *aplaudissement* [aplodisman] [ibid.].

Принагідно варто нагадати про монофтонгізацію трифтонгу *œu*, який мав два варіанти звукового відтворення: закритий голосний звук [ø] для відкритого складу, [œ] – для будь-якого іншого: *vœux* [vø] [ibid., p.45], *sœur* [кœв] [ibid., p.40]. Це фонетичне явище пояснюється « Законом позиції ».

Окрім того, у п'єсі можна помітити часте вживання літери *u* у таких словах як: *oïu*, *luu*, *icy* [ibid., p.9], *vray*, *aujourd'hui*, *j'au* [ibid., p.10]. Згодом при написанні замість *u* використовувалася літера *i*. Та необхідно зазначити, що при цьому вимова не змінилася: [çi],[lçi],[ici],[vrɛ],[ozurdçi],[ze]. Отож, використання літери *u* та *i* у подальшому розвитку мови відтворювали один і той самий звук – [i]. Відштовхуючись від цієї інформації, у подальшому дослідженні можна вийти до нових висновків. Насамперед, варто розпочати з того, що французькій фонетиці класичної епохи було притаманне відтворення комбінації голосних *oi* звуком [wɛ]: *besoin* [ibid., p.9] [bɛzwɛn], *point* [pwɛn], *voicy* [vwɛsi] [ibid., p.10]. На основі цієї особливості вокалізму, можна припустити, що вимова *ou* була ідентичною *oi*. Цю ідею

можна підтвердити рядом наступних фактів: по-перше, під час співу вірша *Un cœur dans l'amoureux Empire*, можна почути відповідну вимову слова *quoi* [kwɛ]. Окрім того, вище було згадано про те, що літери *i* та *u* відтворювали звук [i]. Отож, відтворюючи особливості вокалізму французької мови класичного періоду, варто приділити також увагу вимові слів: *dequo* [dɔkwɛ], *mo* [mwɛ] [ibid., p.9], *voyez* [vwɛje], *soye* [swɛ] [ibid., p.10].

Однією з найвизначніших рис тогочасного вокалізму французької мови була деназалізація звуків ([ã], [õ], [ẽ], [œ]): *rien*[rjan], *d'avantage* [davantaʒ], *façon* [fason], *montre* [montʁ], *Indienne* [ɛndjɛn], *matin* [matan] [ibid., p.10]. Окрему увагу варто приділити звуку [œ], який внаслідок деназалізації мав два варіанти вимови: *un peu* [ibid., p.9] [œnrø]/[ynrø], *emprunt* [ibid., p.40] [ɑnrœn]/[ɑnrœn].

Випадання центральної *e* [ə] також властива для тогочасного вокалізму: *manquements* [mank(ə)man], *Commandement* [ibid., p.12] [kɔmand(ə)man]. Наприкінці ж слова, у вимові з'являлися така особливість, як додавання центральної *e* [ə]: *outré* [utʁə], *apprendre* [ɑrɑndʁə], *chose* [ʒɔzə] [ibid., p.12]. Подібна вимова зустрічалася також у співі віршів п'єси « Le Bourgeois Gentilhomme ».

Варто також звернути увагу на розвинену систему діакритичних знаків. Так, наприклад, у тексті можна зустріти графему *a* з гравісом (à) або ж з циркумфлексом (â): *à* [ibid., p.38] [a], *âge* [ibid., p.38] [ɑ:ʒ]. Слід додати, що *à* могла використовуватися для написання прийменника, тоді як використання *â* обумовлювалося не граматичними, а власне фонетичними чинниками: циркумфлекс над графемою *a* слугував для позначення довготи голосного звуку.

Літера *e* у поєднанні з діакритичними знаками теж мала свою особливості, відмінні від тих, що притаманні літері *a* та її варіаціям. Отож, цікавим є той факт, що у п'єсі не зустрічається графема *e* з гравісом (è), хоч вона існувала в ту епоху та була предметом аналізу для багатьох граматистів. Натомість, для позначення звуку [ɛ] у тексті використовувалася літера *e* з гострим наголосом, яка водночас застосовувалася і для відтворення закритого звуку [e]. Наприклад, відкрита голосна [ɛ] зустрічається у таких словах: *extrême* [31, p. 11] [ɛkstrɛm], *guère* [32, p.13] [gɛʁ]. Закритий звук [e] відтворюється у наступних словах: *troussé* [tʁuse], *variée*

[vakʒe] [ibid., p.24]. Подібна розбіжність та невідповідність графеми і звуку можуть викликати труднощі з читанням, та у такому випадку варто пам'ятати про « Закон позиції », згідно з яким відкритий звук відтворюється у закритому складі, а закритий звук, відповідно, – у відкритому.

У тексті п'єси Мольєра « Le Bourgeois Gentilhomme » можна помітити також нестабільність використання *ê*. Знак циркумфлексу вживається з тими голосними літерами, які раніше передували приголосній *s*. В оригінальному виданні п'єси можна помітити такі варіанти написання слів як *estre* [31, p. 25] (з німою етимологічною *s*) та *être* [31, p. 18]. Варто сказати, що у тексті досить рідко зустрічається *e* з циркумфлексом, спостерігається значна перевага написання слів з етимологічними німими літерами: *teste* [32, p.9][tɛt], *mesme* [ibid., p.43][mɛm].

Окремо варто звернути увагу на використання дієрезису (¨). Цей діакритичний знак слугує для роздільної вимови звуку *mouë* [ibid., p.31] [mu], *avouë* [avu] [ibid., p.49] *jouë* [ibid., p.37][zu]. Можна помітити, що у наведених прикладах *ë* завжди стоїть наприкінці слова.

Дієрезис – діакритичний знак, який використовувався також і з літерою *i*. Явище з'являється, що пояснюється використанням дієрезиса, можна почути у таких словах: *hair* [ibid., p. 46] [aiv], *Pais* [ibid., p. 58] [pai].

Літері *o* був властивий лише діакритичний знак циркумфлексу: *drôlerie* [ibid., p.10] [dʁol(ə)ri], *drôle* [ibid., p.37] [dʁol], *rôle* [ibid., p.50] [ʁol]. Та так само, як і в ситуації з літерою *e*, циркумфлекс можна було зустріти не так часто, як написання слів з етимологічною приголосною *s*: *costé* [ibid., p.9] [kote], *vostre* [ibid., p.9] [votʁ], *plutost* [ibid., p.38] [plyto].

Дієрезис був притаманний також і літері *u*. На основі проаналізованого тексту можна дійти до висновку, що *ü* не притаманна кінцева позиція у слові. Оскільки вона розташована всередині слова, для сучасного носія французької мова, вимова може звучати подекуди специфічно: *ouï* [ouçi], *louïanges* [ibid., p.9][louwanʒ], *louïer* [ibid., p.10][louwe], *Louïis* [ibid., p.41][louçi]. Окрім того, у тексті зустрічається *u* з гравісом (*ouï* [ibid., p.41][u]) та *u* з циркумфлексом, якому варто приділити більше уваги. До прикладу: *soustien* (XVI ст.) [28] > *souïtien* [ibid.,

р. 45] [sutjan], *souspirs* (XVI ст.) [29] > *soûpirs*[*ibid.*, р.45][supir]. Та разом з тим можна було помітити такі випадки, як: *connust* [*ibid.*, р.9] [konny], *cousté* [*ibid.*, р.44] [kute], *goust* [*ibid.*, р.53] [gu].

Отож, розглядаючи вокалізм на основі тексту п'єси Мольєра « *Le Bourgeois Gentilhomme* », можна встановити зв'язок відтворення звуків з тогочасною орфографією.

Наприклад, можна стверджувати, що подекуди орфографічні зміни відбувалися значно пізніше фонетичних. Так, у XVII столітті вже відбувався процес усунення етимологічної приголосної *s*, якій передувала голосна літера. Та разом з цим у більшості випадках в тексті зустрічалися слова не з використанням циркумфлексу (*ê, î, û*), а з етимологічними приголосними: *teste, costé, connust*.

Окрім того, завдяки теоретичним знанням про звукову систему французької мови класичного періоду, вдалося відтворити вимову слів з п'єси. Варто зазначити, що вимова слів була відмінною від сучасного варіанту та, подекуди, могла би викликати труднощі у франкомовної людини XXI сторіччя. Один з найяскравіших прикладів – використання літери *ï* та *ïï* звукове відтворення у словах: *ouïï* [ouçï], *loüanges* [louwanʒ], *loüier* [louwe] і т.п..

2.3.2. Консонантизм прозової частини твору « *Le Bourgeois Gentilhomme* ». Насамперед, тогочасний консонантизм вирізняється випаданням приголосних *t, f, s, c* [k], *p, l, r* наприкінці слова. Після ретельного пошуку відповідних слів у тексті, варто продемонструвати результати. Так, приголосна *t* зазвичай не читається: *fait* [fɛ], *point* [pwan], *maintenant* [mantənan] [32, р.9]. Так само літера *s*: *autres* [ɔtv], *puis* [pçï], *Gens* [ʒan] [*ibid.*, р.34]. Приголосна *f*, навпаки, у переважній більшості слів вимовляється: *rebaratif* [*ibid.*, р.30] [vebakatif], *étouffe* [*ibid.*, р. 33] [etuf], *neuf* [*ibid.*, р.34] [nœf]. Літера *c*, що знаходиться у кінцевій позиції та відтворює звук [k], дуже рідко трапляється у тексті. Наприклад, у слові *Turc* [*ibid.*, р. 58] остання літера вимовляється: [туvk]. *P*, наступна літера, зазвичай не вимовляється, як-от: *coup* [*ibid.*, р.82] [ku], *trop* [*ibid.*, р.92] [тво], *beaucoup* [*ibid.*, р.28] [boku]. Приголосну *l* можна почути у кінцевій позиції у таких словах: *il* [*ibid.*, р. 53][il], *quel* [*ibid.*, р. 91][kɛl]. Та наприклад, у слові

persil [ibid., p. 53][pɛksi] вона не читається. Нарешті, остання літера *r*, зазвичай залишається « німою » у кінцевій позиції: *dancer* [danse], *donner* [dɔne], *détourner* [detuɛne] [ibid., p.28]. Виключення становлять слова *cœur* [kœv], *sœur* [sœv], *Tireur* [tirœv][ibid.]. Варто зазначити, що у транскрипції застосовується унормований у XVII–XVIII ст. варіант вимови літери *r* – увулярний фрикативний звук [ʁ]. Окрім цієї варіації звукового відтворення приголосної літери *r*, існують такі звуки: язичковий дрижачий [ʀ] та альвеолярний дрижачий [r]. Язичковий дрижачий [ʀ] можна було почути під час співу віршів п'єси, тому можна вважати цей варіант відтворення звуку стилістичним. Альвеолярний дрижачий [r], у свою чергу, був поширений у простонародді, тому використання цієї фонемі було би недоречним для звукового відтворення літературних творів.

Окрім того, в класичний період французької мови відбувався процес палаталізації звуку [ʎ]. Наприклад, *étrilleray* [etriʎɛvɛ]>[etrijɛvɛ] [ibid., p. 29], *Billet* [biʎɛ]>[bijɛ] [ibid., p. 32], *meilleure* [mɛʎœv]>[mɛjœv] [ibid.].

Спіранта [h] з плином часу зникала зі звукової системи французької мови. Таким чином, літера *h* не мала звукового відтворення: *hanter* [ibid., p. 40][ante], *honneur* [32, p. 43][ɔnœv], *Homme* [ibid., p. 44][ɔm].

Отже, зміни у звуковій системі в період класичної французької мови відображаються не лише на вимові звуків у повсякденні, а й у літературних творах. Варто зазначити, що при звуковому відтворенні творів необхідно спиратися на унормовану вимову. До прикладу, при вимові слів з літерою *h*, варто брати до уваги той факт, що, згідно з тогочасними фонетичними змінами, вона не мала звукового відтворення: *hanter* [ante], *honneur* [ɔnœv]. Відхилення від норми прийнятне у тих випадках, коли автор бажає стилістично забарвити вимову персонажа. Стилістичним варіантом можна вважати, наприклад, вимову язичкового дрижачого [ʀ] замість язичкового фрикативного [ʁ].

2.3.3. Транскрипція уривку з п'єси « *Le Bourgeois Gentilhomme* ». Для більш комплексного відтворення звукової системи класичного періоду варто транскрибувати уривок, який поєднуватиме у собі фонетичні зміни вокалізму та консонантизму:

Monsieur, la plupart des Gens sur cette question, n'hésitent pas beaucoup. On tranche le mot aisément. Ce nom ne fait aucun scrupule à prendre, & l'usage aujourd'hui semble en autoriser le vol. Pour moy, je vous l'avouë, j'ay les sentimens sur cette matiere un peu plus délicats. Je trouve que toute imposture est indigne d'un honneste Homme, & qu'il y a de la lâcheté à déguiser ce que le Ciel nous a fait naistre ; à se parer aux yeux du monde d'un Titre dérobé ; à se vouloir donner pour ce qu'on n'est pas. Je suis né de Parens, sans doute, qui ont tenu des Charges honorables [32, p. 49].

/mə sjø la ply paʁ de ʒan syʁ set kəs tjon
 ne zi tə pa boku
 ɔn tranʃlə mo ezeman
 sə nom nə fɛ okan skvy py la prandʁ e ly
 ʒaʒ o ʒyʁ dʒi sam bla no tə ʁi ze lə vɔl
 pyʁ mwɛ ʒə vu la vu ʒe de san ti man
 syʁ set ma tʃɛ ʁœn pø ply de li ka
 ʒə tʁuv kə tu tam pos ty ʁɛ tan diʁ dœ nə
 nɛ tɔm e kil ja də la lɑʃ^ə te a de gi ze sə
 kə lə sjɛl nu za fɛ nɛʁ a sə paʁɛ o ʒjø dy
 mɔnd dan ti tʁə de ʁə be a sə vu lwɑʁ də
 ne pyʁ sə kœn nɛ pa
 ʒə sʁi ne də pa ʁan san dut ki ɔn tə ny de
 ʃaʁ ʒə nə ʁabl/

Таким чином, транскрибування даного уривку здійснене за фонетичними правилами класичного періоду французької мови. Уривок містить в собі більшу частину звукових характеристик, вказаних у попередніх розділах: випадання центральної е (*lâcheté* [lɑʃ(ə)te]), відтворення звуків, властивих голосним з діакритичними знаками (*avouë* [avu], *dérobé* [deʁobe]), особливості вимови *ou* (*mon* [mwɛ]), роль етимологічних літер у вимові (*naistre* [nɛʁ], *honneste* [œnɛt]) тощо.

2.3.4. Використання фонетичних засобів для характеристики персонажів п'єси « *Le Bourgeois Gentilhomme* ». Оскільки п'єса Мольєра « *Le Bourgeois Gentilhomme* » – зразок художньої літератури, вона має певні особливості. Підпорядкування нормативній вимові у контексті літературної та театральної творчості можуть бути недоречними. У такому випадку, стилістичне забарвлення твору допомагає краще розкрити характер персонажів.

У п'єсі « *Bourgeois Gentilhomme* » Мольєр використовує фонетичні засоби для характеристики персонажів та передачі їх соціального статусу. Наприклад,

мовлення Месьє Журдена, головного героя п'єси, відрізняється від мовлення аристократів, що допомагає передати їхні різні соціальні статуси та культурний рівень.

Отож, мовлення месьє Журдена характеризується використанням простих слів та речень, неправильною вимовою та неправильним вживанням слів, що свідчить про його незнайомство з культурою та мовою аристократів:

Monsieur Jourdain : Hé bien, Messieurs ? Qu'est-ce ? Me ferez-vous voir votre petite drôlerie ?

Maistre a dancier : Comment ? Quelle petite drôlerie ?

Monsieur Jourdain : Eh la... Comment appelez-vous cela ? Votre Prologue, ou Dialogue de Chansons & de danse [p. 10].

Окрім того, під час співу месьє Журдена можна помітити його невміння розставляти логічні паузи [30, 7:28]:

<i>Je croyois Janneton</i>	[ʒə krwɛ-jɛ-ʒal'nəl'tɔn
<i>Aussi douce que belle;</i>	osi-'dulɔsə-kə-'bɛll
<i>Je croyois Janneton</i>	ʒə krwɛ-jɛ-ʒal'nəl'tɔn
<i>Plus douce qu'un Mouton :</i>	'ply du-sə-'kœn mu-'tɔn
<i>Helas! Helas!</i>	jɛ-'las
<i>Elle est cent fois, mille fois plus cruelle,</i>	jɛ-'las
<i>Que n'est le Tygre aux Bois [31, p.12].</i>	'ɛ lɛ-san 'fwɛ mi-lə-'fwɛ ply-kry-'ɛll kə-nɛ-lə-'ti gro-'bwal]

Можливо, неправильна акцентуація обумовлена відсутністю належної освіти у месьє Журдена. Таке фонетичне явище підсилює комічність характеру, поведінки головного героя та підкреслює його необізнаність.

Варто зазначити, що хоч і в класичну епоху французької мови акцентуація на словах у реченнях була невиразною, а саме мовлення було здебільшого монотонним, у театральних виставах діяли зовсім інші правила. Для того, щоб зацікавити глядача, застосовувалося експресивне мовлення. Емоційна забарвленість досягалася шляхом наголошення, яке, у свою чергу, здійснювалося завдяки подовженню голосних звуків у кінцевих складах слів

Таким чином, фонетичні засоби не лише допомагають передати характер та соціальний статус персонажів, але і забезпечують комічний ефект та підсилюють драматичність сцен у п'єсі Мольєра.

Висновки до розділу 2

У практичній частині роботи ми мали змогу дослідити звукову систему французької мови на основі одного з найславнозвісніших творів французької літератури- п'єси Мольєра «*Le Bourgeois Gentilhomme*». Для проведення дослідження знадобилися видання п'єси з оригінальною орфографією XVII століття.

Насамперед, аналіз звукової системи розпочався з розгляду пояснень учителя філософії, що стосувалися правильної артикуляції звуків, що відтворювали літери алфавіту. У цьому розділі знадобився метод компаративного аналізу, який полягав у порівнянні інформації з тексту п'єси з твердженнями провідних граматистів тієї епохи. Цим питанням активно займалися італійські та іспанські мовознавці, які видавали посібники для тих, хто бажає опанувати французьку мову. Після проведення компаративного аналізу можна стверджувати, що пояснення учителя філософії, здебільшого, відповідали дійсності, але не були розкриті комплексно.

Для сприйняття тогочасної вимови на звук, знадобилися відеоматеріали. Так, музичний ансамбль *Le Poème Harmonique* у виставі зміг відтворити французьку вимову класичної епохи. Постановка п'єси «*Le Bourgeois Gentilhomme*», виконана цим ансамблем, вражає не лише поціновувачів театраль-ного мистецтва: завдяки відеозаписам вистави дослідники мають змогу провести детальний аналіз тогочасної вимови та застосовувати ці знання у подальшому вивченні питання звукової системи класичного періоду французької мови. Окрім цього, у практичній частині, на основі прозової частини п'єси, проводилася змога самостійно та комплексно відтворити тогочасну вимову звуків. Для точного, послідовного відбиття та відтворення звукового складу мови знадобився такий метод, як транскрибування.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У курсовій роботі було досліджено фонетичну систему французької мови у XVII-XVIII столітті, виокремлено звукову систему французької мови: фонематичний та просодичний рівні, визначено звукову систему французької мови в контексті культурних, історичних та соціальних змін у класичний період,

проаналізовано фонетичні особливості розмовної мови у п'єсі « Bourgeois Gentilhomme » Мольєра, досліджено використання фонетичних засобів для характеристики персонажів та виокремлено стилістичні ефекти фонетичних засобів. В загальному вигляді результати можна звести до таких теоретичних та практичних висновків:

У XVII-XVIII століттях французька мова пережила значні зміни, які вплинули на її фонетичну систему. На початку XVII століття успіхи у зовнішній та внутрішній політиці сприяли розвитку культури та освіти. До прикладу, саме у тогочасній Франції зародився журналізм. Згодом, однією з найважливіших подій у розвитку мови XVII століття стало заснування Французької Академії.

За цей час також було створено перші словники французької мови, такі як « Dictionnaire de l'Académie française », який став важливим етапом у стандартизації французької мови та забезпеченні її поширення в світі.

У цілому, фонетичні зміни та стандартизація написання слів у XVII-XVIII століттях стали важливими етапами у розвитку французької мови, яка стала однією з найпоширеніших мов світу.

У класичний період французької мови звукова система мала свої особливості на фонематичному та просодичному рівнях. На фонематичному рівні, французька мова мала 11 голосних звуків та 17 приголосних звуків, при цьому деякі звуки мали декілька варіантів вимови залежно від позиції в слові.

Основними особливостями французької фонетики в цей період були явища монофтонгізації, палаталізації, випадання центральної *e* всередині слова, випадання ряду приголосних у кінці слів, використання увулярного фрикативного звуку [ʁ]тощо.

Просодія тогочасної французької мови мала свої особливості. Так, складовий наголос не був розвинений, зате приділялася велика увага акцентуації шляхом подовження голосних звуків у останніх складах слів. Під час вистав, звісно, було необхідним використання інтонації, яка передавала емоційний стан та смислові відтінки у мовленні.

У цілому, звукова система французької мови у класичний період була складною та багат шаровою, вона відображала культурні, історичні та соціальні зміни, які відбувалися в той час. Це дало змогу створити мову з багатим звуковим інвентарем, яка стала визнаною у світі та має велике значення для культури та мовлення.

У практичній частині дослідження проводилися на основі п'єси Мольєра « Le Bourgeois Gentilhomme ». Використання цього твору для аналізу звукової системи французької мови класичного періоду є доцільним, адже, насамперед, п'єса відображала історичний контекст епохи та демонструвала явище « класового расизму ». Персонажі п'єси належать до різних соціальних класів. Різниця у рівні освіченості відображається на мовленні людини. Так, наприклад, мес'є Журден, представник прошарку буржуазії, не вирізняється вишуканою вимовою та подекуди має проблеми з логічною акцентуацією слів у мовленнєвому потоці. Для того, аби підкреслити належність мес'є Журдена до буржуазного класу, у звуковому відтворенні літери *r* був використаний альвеолярний дрижачий звук [r]. В аристократичних колах, наприклад, більш вживаним звуком був увулярний фрикативний [ʁ]. Та варто зазначити, що театральним виставам властиві певні фонетичні особливості, непритаманні повсякденному мовленню: так, під час співу віршів можна було почути вимову звуку [ʁ]. Таким чином, при дослідженні літературних творів варто пам'ятати про стилістичні особливості, які можуть відрізнятися як від кодифікованої, так і від не літературної мови. Крім того, за допомогою фонетичних засобів можна створити гумористичний ефект та підкреслити різні сюжетні ситуації. У цілому, використання фонетичних засобів у п'єсі Мольєра « Bourgeois Gentilhomme » допомагає підсилити ефект від мовленнєвих засобів та передати зміст твору з максимальною точністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Biekšienė, Ž. (2005). L'étude diachronique de la langue française (au niveau phonétique). Université Pédagogique de Vilnius. P. 36.

2. Bouillette (1760). *Traité des sons de la langue française, et des caractères qui les représentent*. Récupéré de <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k9692746s>.
3. Cerquiglini, B. (1993). *La Naissance du Français*. Presses Universitaires de France. P.11.
4. Englebert, A. (2009). Chapitre V. L'évolution des voyelles. Dans : , A. Englebert, *Introduction à la phonétique historique du français* (pp. 45-122). Louvain-la-Neuve: De Boeck Supérieur.
5. Favre, A. (1637). *Grammaire pour apprendre les langues italienne, françois, et espagnole*. Vénise. P. 235.
6. *Formation de la langue française* (2022). Récupéré de <https://www.unizd.hr/Portals/16/francuski/Histoire%20de%20la%20langue%20fran%20caise.pdf>.
7. *Histoire de la langue française* (2019). Université de Zadar. Récupéré le 27 avril 2023, à partir de <https://www.unizd.hr/Portals/16/francuski/Histoire%20de%20la%20langue%20fran%20caise.pdf>.
8. Jean-Marie Fournier. La 'généralité' dans les théories du son à l'âge classique. *Histoire Epistémologie Langage*, 2007, 29 (1), pp.85-103, p. 96. halshs-00297145.
9. Leclercq, O. (2011). D'un dictionnaire de l'Académie à l'autre (1694-1718) : deux traitements des mots dérivés. *Éla. Études de linguistique appliquée*, 163, 271-284. DOI: 10.3917/ela.163.0271.
10. Lenoble-Pinson, M. (2021). Le « Dictionnaire de l'Académie française » numérisé, en accès libre et gratuit. *XLinguae*, 14(4), 7-18. DOI: 10.18355/XL.2021.14.04.01.
11. Léon, C. (s.d.). *Histoire du français*. Herodote.net. ISBN 978-2-9523882-7-6. P. 39.
12. Lonchamps, J. A., & Franciosini, L. (1664). *La novissima grammatica delle trè lingue italiana, franzese, e spagnola* ([Reprod.]). Récupéré de <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k50768j/f382.item#>.

13. Marty, A. (2002). *La phonétique française: histoire et classification*. Presses Universitaires de Provence.
<https://books.openedition.org/pup/1361?lang=fr>.
14. Montmignon, J. B. (1785). *Système de prononciation figurée : applicable à toutes les langues et exécuté sur les langues françaises et anglaise*. Paris : Royez.
15. Morin, Y. C. (2006). *Histoire des systèmes phonique et graphique du français*.
16. Noiriél, G. (2018). *Une histoire populaire de la France: de la Guerre de Cent Ans à nos jours*. Marseille: Agone, p. 829.
17. Picoche, J., & Marchello-Nizia, C. (2008). *Histoire de la langue française*. VIGDOR, p. 222.
18. Règles de la transformation phonétique. Université de Québec à Trois-Rivières. Récupéré le 23 avril, 2023, de
https://oraprdnt.uqtr.quebec.ca/pls/public/gscw031?owa_no_site=6788&owa_no_fiche=6.
19. Schweitzer, C. (2018). *Parole et Chant. Histoire des théories du son du français à l'âge classique (XVIIe – XVIIIe siècles)* [Thèse de doctorat, Université Sorbonne Paris Cité], p. 223.
20. Septième Art et Demi. (2020, 6 juillet). *Histoire, prononciation, évolution : tout sur le "R" français*. [Blog post]. Récupéré le 28 avril 2023, de
<https://septiemartetdemi.com/2020/07/06/histoire-prononciation-evolution-tout-sur-le-r-francais/#2>.
21. Stanislav, O. (2021). *Histoire de la langue française : manuel*. Loutsk: Centre d'édition et de polygraphie « Veja-Drouk ».
22. Gilles de la Tourette, G. (1884). *Théophraste Renaudot d'après des documents inédits*. Paris: Librairie Plon.
23. Straka, G. (1965). *Contribution à l'histoire de la consonne R en français*. *Neuphilologische Mitteilungen*, 66(4).
24. Sypnicki, J. (2013). *Précis de phonétique historique du français*. Varsovie : Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego. P. 31.

25. THEÂTRE CLASSIQUE. (2015). Les précieuses ridicules. Dans Théâtre complet de Molière (Vol. 1, pp. 1-32). Paris: Éditions Gallimard.
26. Tkachuk, I. (2020). L'analyse comparatif des systèmes phonétiques du français et de la langue roumain [Mémoire de master en linguistique, Université Nationale Linguistique de Kyiv], p. 14.
27. Wikimanche. (2022). Dénasalisation. Récupéré le 26 avril 2023, de <https://www.wikimanche.fr/Dénasalisation>.

СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

28. Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales (CNRTL). Accès : <https://www.cnrtl.fr/etymologie/soutien>

29. Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales (CNRTL). Accès : <https://www.cnrtl.fr/etymologie/soupir>

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

30. Culture Tube (2021, le 5 mars). LE BOURGEOIS GENTILHOMME de Molière | Théâtre [Vidéo]. Youtube.
<https://www.youtube.com/watch?v=fNLUrAg6pIM>
31. Molière, & Lacour de La Pijardière, L.. (1874). Le Bourgeois gentilhomme (Édition originale, réimpression textuelle par les soins de Louis Lacour). Paris : Librairie des bibliophiles (Jouaust).
32. Molière, & Sceaux N.. (2014). Le Bourgeois gentilhomme. Récupéré de https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjzm8XKkOb-AhVUBhAIHY0CC5YQFnoECBAQAQ&url=https%3A%2F%2Fs9.imslp.org%2Ffiles%2Fimglinks%2Fusimg%2Fa%2Fa0%2FIMSLP30656-PMLP05360-LWV43LeBourgeoisGentilhomme.pdf&usg=AOvVaw28Ps0KZZsk_-SVtJIHdODP
33. Veraeikon (2009, le 18 octobre). Le Bourgeois Gentilhomme 1 - Lully - Molière (Fragmentos) [Vidéo]. Youtube.
<https://www.youtube.com/watch?v=h1HgO5pza24>
34. Veraeikon (2009, le 20 octobre). Le Bourgeois Gentilhomme 6 - Lully - Molière (Fragmentos) [Vidéo]. Youtube.
<https://www.youtube.com/watch?v=KEuzrMRE17E>